

MODEL UPLATNĚNÍ STUDENTŮ SLOVANSKÝCH FILOLOGIÍ V UNIVERZITNÍCH KURZECH

Veronika Neničková (Brno)

Abstrakt:

Nově zavedený model organizace výuky jazyka pro neoborové studenty (konkrétně polského jazyka na FF MU) zahrnující spolupráci s rodilými mluvčími na studentské stáži, studenty domovské instituce v navazujícím magisterském studiu a seminář zaměřený na metodiku výuky jazyka v konkrétních podmínkách nejen kompenzuje personální nedostatky katedry vůči vysoké poptávce po studiu jazyka v řadách neoborových studentů. Poskytuje také neocenitelnou praxi a školený dohled začínajícím lektorům, čímž zvyšuje šance lektora na trhu práce, kvalitu výuky a prestiž pracoviště. Model se ideálně hodí i pro filologie tzv. malých slovanských jazyků, neboť studenti těchto filologií nemají jinak možnost získat pedagogické základy či praxi v učení studovaného jazyka.

Klíčová slova: organizace jazykové výuky, univerzitní jazykový kurz, učitelská praxe, slovanské jazyky

Model of Teaching Practice for Students of Slavic Languages in University Language Courses

Abstract:

New coordination model of language courses of Polish language at Masaryk University has been implemented. It concerns cooperation of Polish students being a part of a student exchange programme and Czech students of Polish language on 4–5 year of studies under the guidance of experienced professional who also provides them with a seminar on the methodology of language teaching in the specific environment. Students' position on the job market improves, as well as prestige of their home institution which is able to at least partly satisfy the huge demand for learning Polish. This model is well adaptable and seems to work perfectly for departments of smaller slavic languages, because otherwise its students have no opportunity to gain any knowledge nor practice in language teaching.

Key words: language course organization, university language courses, teaching practice, slavic languages

Neboť se na Ústavu slavistiky FF MU zabývám koordinací výuky jednoho slovanského jazyka, konkrétně polštiny, pro neoborové studenty, ráda bych zde předstřela možnosti, které tato výuka nabízí, jak pro oborové studenty, tak

studenty ze zahraničí. Lektorům se totiž otevírají mnohé možnosti, kterých si nemusejí být vědomi a které dovolují především metodický rozvoj lektora v poměrně široké míře, ať se již jedná o jakýkoliv menší jazyk.

Nabídka jazykových kurzů pro neoborové studenty

Většina filologií nabízí kurzy daného jazyka také široké škále studentů dané univerzity. V případě polštiny je nabízen kurz čtyřsemestrální s tím, že každý semestr se pro studenty otevírají kurzy na všech úrovních pokročilosti. Student tedy může začít studovat daný jazyk i v polovině akademického roku, případně si semestr udělat pauzu a plynule navázat, aniž by to nějak brzdilo či omezovalo jeho studijní plán. Neboť zájem o neoborovou polštinu je poměrně vysoký, každý semestr lze studovat tento jazyk na všech úrovních, v těch nejnižších i v rámci několika seminárních skupin. Každý semestr je zájemcům o začátečnický kurz dáváno k dispozici 60 míst ve 3 seminárních skupinách, v navazujícím kurzu pro mírně pokročilé je to 40 míst ve 2 seminárních skupinách, dále v kurzu pro pokročilé je to 20 míst v jedné seminární skupině, a stejně tak posledním kurzu pro velmi pokročilé. I přesto je poptávka vyšší, zejména v nejnižších pokročilostech, než jaké jsme schopni vyhovět.

Zavedení a koncept pedagogické praxe

Je zřejmé, že tolik kurzů na různých úrovních s několika seminárními skupinami katedra vlastními silami může pokrýt jen obtížně. Proto byl zaveden předmět vypisovaný pro oborové studenty jazyka navazujícího magisterského studia, tzv. pedagogická praxe. Většina slovanských jazyků, polštinu nevyjímaje, se v České republice na středních školách prakticky neučí, a oboroví studenti, které zajímá výuka jazyka, nemají příležitost, jak získat pedagogické zkušenosti, které by později mohli využít zejména v jazykových školách a firemních kurzech, a zvyšovali si tak šance na trhu práce.

Aby bylo dosaženo ještě lepší kvality a efektivity práce, je prostřednictvím zahraničního oddělení nabízena spolupráce polským studentům přijíždějícím na studijní pobyt v rámci některého ze stipendijních programů. Upřednostňováni jsou polští studenti cizojazyčné filologie s učitelskou specializací (mají potřebný didaktický základ v práci s jazykově homogenní skupinou) a dále studenti se specializací na výuku polského jazyka pro cizince (jsou vyškoleni především pro práci s jazykově heterogenní skupinou, ale mají potřebný didaktický základ), případně studenti libovolného oboru se zájmem podílet se na podobném projektu. Znalost češtiny je u polských studentů vítána, není však podmínkou. Těmto studentům je nabídnuta spolupráce s našimi oborovými studenty na výuce, přičemž každá seminární skupina tímto získává dva lektory, přítomné na každé lekci. Oborový student má v rodilém mluvčím oporu a pomoc při různých aktivitách, kdy je možné skupinu rozdělit, a tak pracovat rychleji a efektivně. Získává v něm

také okamžitý jazykový poradní orgán a samotná přítomnost rodilého mluvčího, možnost poslouchat jeho mluvu a komentáře k reáliím, je pro posluchače velmi atraktivní. Pokud je rodilý mluvčí zkušenější v didaktice cizích jazyků, má v něm oborový student také skvělou metodickou oporu. V případě nutné absence jednoho z nich pak není třeba žádat kolegy o zastupování v době nepřítomnosti, lekce se uskuteční, pro studenty se nic nemění a riziko ztráty lekce je významně redukováno.

Organizace a nutná opatření

V souvislosti s výše uvedeným bylo nezbytné zavést několik opatření. K efektivní organizaci práce všech praktikantů bylo nutné zvolit komunikační platformu, která by umožňovala dostatečně operativní možnosti jednání v čase. Komunikace prostřednictvím e-mailů neposkytuje dostatečnou flexibilitu, a proto bylo zvoleno pracovní prostředí v uzavřené skupině na sociální síti Facebook, což se ukázalo být uspokojivě efektivní a funkční. Tato funkčnost se projevila jak v naléhavých případech, kdy bylo třeba řešit náhlá onemocnění apod., ale také například na začátku semestru při rozdělování seminárních skupin nebo plánování úvodního setkání (za pomoci online služby Doodle.com).

Dále došlo k vytvoření sjednocujícího rámce, co se týče náplně kurzů a příslušných seminárních skupin.¹ Dokud výuka pro neborové studenty nebyla koordinována, netvořila celek, každý lektor, nejčastěji doktorand, vedl kurzy podle svého uvážení, náplň nebyla korigována. Plynulá návaznost kurzů tedy nebyla zajištěna. Ve chvíli, kdy výuka vytvořila jakýsi patronovatelný celek, byla výuka sjednocena výběrem moderní učebnice jako základem a stanovením rozsahu lekcí, které se mají v dané pokročilosti projít. Tímto byla zajištěna plynulost přechodu mezi pokročilostmi. Pro adepty na výuku z řad studentů navazujícího magisterského studia oboru vyvstala dále potřeba zavedení úzce zaměřeného metodického semináře.

Potřeba úzce zaměřeného metodického semináře

Bylo nutné otevřít další předmět, který by se zabýval metodikou výuky jazyka, s přihlédnutím k veškerým specifickým studovaného jazyka. Právě tento předmět je velikou šancí na osobní rozvoj nejen pro studenty, ale i doktorandy a ostatní vědecké pracovníky dané fakulty, kteří se zajímají o výuku jazyka. Pokud se totiž nejedná o rodilé mluvčí plnící na fakultě funkci hlavního lektora, kteří získali potřebnou didaktickou průpravu ve své zemi v rámci studií výuky svého jazyka jako cizího, možnosti na metodický rozvoj lektorů tzv. menších jazyků není mnoho. Nabízí se varianta doplnění si studia výuky jazyka jako

¹ S výjimkou kurzu pro velmi pokročilé, který je již plně v kompetenci lektorky polského jazyka působící na Ústavu slavistiky FF MU.

cizího přímo v zemi vyučovacího jazyka, což nemusí být vždy organizace schůdné. Dále pak lze využít nabídky soukromých jazykových škol v zemi vyučovaného jazyka. Takovéto metodické kurzy však bývají poměrně krátké – denní, dvoudenní či týdenní – a jsou relativně drahé. Dále, jako minus této varianty je fakt, že metodika výuky jazyka pro cizince v dané zemi je zaměřena na národnostně smíšené skupiny, což neodpovídá potřebám výuky jazyka pro neoborové studenty na fakultách v zahraničí, neboť v našich podmínkách se jedná o skupiny v drtivé většině homogenní. V případě Masarykovy univerzity skupiny tvoří Češi, případně osoby ze zahraničí, které však ovládají češtinu. V tomto případě jsou to nejčastěji Slováci, a ještě v mnohem menší míře Rusové či Ukrajinci. Metodika výuky cizího jazyka homogenních skupin řeší řadu zcela jiných problémů, a tak metodický kurz takové jazykové školy není zdaleka tak přínosný. Podobně je tomu s kurzy pro nerodilé mluvčí, lektory daného jazyka v zahraničí pořádané ne jazykovými školami, ale univerzitami. Takovéto kurzy bývají i dvou-týdenní, nicméně lektor prochází výběrovým řízením. Pokud je přijat, je mu pořádající univerzitou poskytnuto stipendium. Nicméně problém se zaměřením na heterogenní skupiny přetrvává i zde. Za daných okolností možností, jak se dále rozvíjet s přihlédnutím ke specifickým výuky homogenní skupiny, v tomto případě výuky polštiny pro Čechy, je velmi málo, pokud vůbec nějaké.

Otevření takového předmětu na příslušné filologii tento nedostatek ovšem poměrně úspěšně řeší, nebo přinejmenším je výrazným krokem k lepšímu. Předmět by měla vést osoba, která má určitý pedagogický základ, nabytý právě absolvováním kurzů v zemi příslušného jazyka, metodického kurzu pro učitele svého mateřského jazyka pro cizince či jakéhokoliv jiného jazyka jako cizího, o kterém se předpokládá, že bude učen v homogenní skupině (například angličtina v českém prostředí). Dalším předpokladem je také samotná praxe učení daného jazyka pro Čechy, nabytá v minulosti.

Koncept a struktura metodického semináře

Ráda bych na tomto místě prezentovala možnou podobu takového předmětu zaměřeného na metodiku výuky jazyka s veškerými specifiky výuky konkrétního druhu homogenní skupiny. V případě předmětu Vybrané problémy metodiky výuky polského jazyka se scházíme každý týden, tj. vedoucí předmětu, domácí studenti navazujícího magisterského studia, kteří si uskutečňují svou praxi učním některé seminární skupiny některé z pokročilostí, a zahraniční studenti, kteří se na výuce rovněž podílejí.

Praktikanti jeden po druhém seznamují kolegy s plánem lekce své poslední odučené hodiny, přičemž lekci komentují na základě své zkušenosti z dané hodiny, tedy jak na určitá cvičení studenti reagovali a proč tomu tak patrně bylo, co se povedlo či nepovedlo a proč, případně prezentují nějaký konkrétní metodický problém, se kterým se setkali, a tento se stává námětem pro diskusi. Nemusí se

jednat pouze o problém týkající se výuky jazyka, ale například problém z oblasti managementu skupiny jako takové, tedy problémy z oblasti psychologie a umění vedení a organizace.

Následuje část, ve které řešíme plány lekcí hodiny následující, kdy praktikanti prezentují své záměry, jak danou látku studentům nejlépe předat, přičemž každý má možnost podělit se o nápad, jak způsob vylepšit. Praktikanti často sami ze své iniciativy vytvářejí řadu studijních materiálů, které kolegům prezentují a poskytují k možnému využití ostatním, vkládají je do univerzitního informačního systému do studijních materiálů předmětu, takže jsou všem studentům předmětu snadno dostupné. Vedoucí předmětu pak prezentuje další didaktická řešení konkrétních problémů, které budou tématem nejbližších lekcí všech pokročilostí. Takto mají praktikanti možnost se inspirovat a své plány lekcí ještě upravit.

Lze se snadno domyslet, že během tohoto semináře, který je tak nabytý praktickou stránkou věci, nezbývá příliš prostoru pro vzdělávání v oblasti teorie didaktiky cizího jazyka, ačkoliv v minulosti byla snaha postihnout v prezenční výuce i tuto oblast. Tato část je proto řešena jako samostudium daného materiálu, který vedoucí opatří otázkami a na konci semestru praktikanti skládají písemný test. Velkou pomocí by jistě byla možnost k tomuto účelu využívat výukového prostředí Moodle, které umožňuje práci s výukovými materiály on-line a poskytuje mnoho skvělých způsobů, jak rozvíjet mysl studentů za pomoci multimediálního obsahu a kooperativní výuky. V současné chvíli však tento předmět tuto podporu ještě nemá, zatím ji mají „pouze“ samotné jazykové kurzy polštiny pro neborové studenty prvních dvou pokročilostí, ačkoliv jsou plánovány i další. Je však jisté, že tato podpora by pro seminář a rozvoj studentů znamenala velký přínos.

Student, který má zapsanou pedagogickou praxi, si tento metodický předmět zapisuje povinně, nicméně předmět je otevřen i jiným zájemcům. Výuka předmětu probíhá v cílovém jazyce.

Hospitace a potvrzení o praxi

Během praxe vedoucí předmětu každému studentovi přichází hospitovat. Praktikanti mohou po domluvě být přítomni ve výuce vedoucího předmětu, sobě navzájem však do lekcí alespoň ze začátku nesmějí, teprve po průpravě ze strany vedoucího.

Po absolvování předmětu je studentům vystaveno potvrzení o praxi s počtem odučených hodin v dané pokročilosti a stručným komentářem. Toto potvrzení potom slouží jako podpůrná dokumentace při žádosti o pracovní příležitost.

Závěr

Uvedený systém koordinace výuky přináší mnoho výhod pro všechny zúčastněné strany. Lektorům, kteří nejsou rodilými mluvčími, a ostatním vědeckým pracovníkům fakulty, poskytuje osobní rozvoj v oblasti didaktiky cizího jazyka, v místě jejich působení a bezplatně. Studentům navazujícího magisterského studia dané filologie pak neocenitelnou praxi v učení studovaného jazyka, teoretickou metodickou přípravu a potvrzení o absolvování praxe, což vše dohromady neoddiskutovatelně zlepšuje jejich postavení na trhu práce. Katedra jako taková má tímto možnost budovat a upevňovat si své postavení mezi ostatními filologiemi na fakultě, neboť je schopna se vykázat zájmem o daný jazyk z řad studentů celé univerzity, který je schopna pokrýt. Dále se zvyšuje kvalifikace a kvalita doktorandů a ostatních vědeckých pracovníků katedry, a také potence katedry usnadnit svým absolventům uplatnění na trhu práce.

Neposlední výhodou takového řešení je také jeho aplikovatelnost v jakémkoliv zemi v rámci jakékoliv filologie, především všech těch jazyků, které v daném regionu nejsou příliš obvyklé, jako je tomu například v českém prostředí s polštinou, ale i všemi jihoslovanskými jazyky.